

Коваль Т.І.

доктор педагогічних наук, доцент

Київського національного лінгвістичного університету

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ СОЦІОЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У статті розглядаються особливості впровадження дистанційних технологій навчання у вищій школі в умовах соціоекономічних трансформацій. Автор акцентує увагу на завданнях, характерних рисах і видах дистанційних технологій навчання (мережних технологій, кейс-технологій, ТВ-технологій), впровадження яких у навчальний процес базується на комплексному їх використанню за принципами органічного поєднання, доцільності та взаємного доповнення, створення нових видів інтегрованих технологій.

Ключеві слова: *дистанційні технології навчання, мережні технології, кейс-технології, ТВ-технології, навчальний процес у вищій школі*

Особливості сучасного етапу становлення світової цивілізації пов'язані з соціально-економічною кризою, з потребою суспільства у фахівцях, які вміють удосконалювати не лише власну професійну діяльність, а й процеси пошуку та поглиблення узагальнених знань законів ринкової економіки, з тенденціями наростання процесу інформатизації суспільства та трансформацією структури суспільної свідомості, що спричиняє створення нового типу соціально-економічного мислення та породжує нові норми і принципи культури комунікації між людьми з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Згідно з доповіддю, опублікованою ЮНЕСКО у 2002 році, вчені виділяють низку етапів, що їх проходять освітні заклади в процесі впровадження ІКТ. На першій – «вжитковій» – стадії педагоги та керівництво навчального закладу використовують ІКТ для виконання повсякденних завдань і змінюють навчальний розклад так, щоб збільшити застосування ІКТ в навчальному процесі. На стадії «змішування» відбувається наскрізна інтеграція ІКТ у навчальний процес. Персонал навчального закладу починає використовувати складніше і спеціалізоване програмне забезпечення для того, щоб підвищити продуктивність своєї праці та свою фахову компетентність. Нарешті, етап «трансформації» відзначається тим, що нові ІКТ становляться невід'ємною частиною навчальної програми і слугують каталізатором освітньої реформи [2; 7].

На сучасному етапі розвитку суспільства стрімкий розвиток ІКТ, окрім помітного зниження тимчасових і просторових бар'єрів у розповсюдженні інформації, відкрив нові перспективи у сфері освіти особливо в умовах соціоекономічних трансформацій. Можна з упевненістю стверджувати, що в сучасному світі має місце тенденція злиття освітніх та інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема дистанційних, і формування на цьому підґрунті принципово нових інтегрованих технологій навчання, заснованих на ресурсах мережних засобів комунікації, зокрема мережі Інтернет. Підтримуючи думку Є.С.Полат, вважаємо, що інтеграція дистанційних технологій у навчання є перспективною моделлю організації навчального процесу для досягнення певних цілей [4, 83]. На нашу думку, **дистанційні технології навчання** (ДТН) майбутніх фахівців у вищій школі – складний інтегрований процес організації системи їхньої професійної підготовки в будь-який час та в будь-якому місці, який включає такі компоненти як цілі і принципи впровадження, зміст і методи навчання, організаційні форми, засоби навчання та адміністрування навчальних процедур, при можливості реалізації опосередкованого (на відстані) взаємозв'язку студента і викладача.

Завдання ДТН обумовлює нове розуміння цілей їхнього впровадження у професійну підготовку майбутніх фахівців, які можна визначити так:

- формування кожного студента як суб'єкта учіння, який усвідомлює свої потреби, мету та завдання навчально-пізнавальної діяльності, планує її зміст, здатний до самоорганізації в розподілі навчальних дій у часі та самоконтролю в процесі виконання, вміє відбирати матеріали та користуватися ними, сам визначає способи та прийоми професійної підготовки, усвідомлює результати своєї діяльності, а також має свій індивідуальний стиль мислення;
- становлення рефлексивних умінь і навичок студентів у процесі професійної підготовки як усвідомлення, розуміння, самопізнання і самооцінка ними власних досягнень, глибоке переосмислення своїх невдач, що сприяє формуванню відповідальності за результати навчання;
- посилення навчальної мотивації і становлення особистості, здатної до адаптації щодо нових соціально-економічних умов ринку праці;
- стимулювання інтелектуальної активності студентів, становлення гуманної, творчої, активної, відповідальної та ініціативної особистості, яка б гармонійно поєднувала в собі духовний, психічний, інтелектуальний та інформаційний розвиток;
- всебічний розвиток студентів з урахуванням рівня їхніх навчальних досягнень, можливостей і здібностей кожного, організація навчання за індивідуальною траєкторією учіння.

Виконання цих завдань у вищій школі досягається за допомогою чіткого визначення цінностей і різних факторів, які діють на майбутнього фахівця в умовах соціоекономічних трансформацій – соціальних (придбання авторитету в суспільстві); економічних (придбання економічної незалежності, бажання стати конкурентоспроможним на ринку праці), моральних (бажання розширити свій кругозір, потреба в самостійній творчій діяльності). У цьому зв'язку можна виділити характерні риси ДТН, а саме: **професійна-спрямованість** – акцент на певні завдання майбутньої

професійної діяльності студента; **інтерактивність** – „забезпечення вербального чи невербального навчального діалогу між людиною і комп'ютером, у результаті якого здійснюється обмін навчальними матеріалами та результатами його опрацювання [3, 16]”; **гнучкість** – організація професійної підготовки у зручний для майбутнього фахівця час, у зручному місці та темпі; **модульність** – здійснення студентами контролю та самоконтролю своїх навчальних досягнень з кожного навчального модуля, а викладачу планування нових навчальних модулів згідно з потребами часу, а також індивідуальним, груповим та фаховим потребам студентів; **рентабельність** – економічна ефективність, що проявляється за рахунок ефективнішого використання існуючих технічних засобів, оскільки студенти можуть працювати самостійно під керівництвом викладача на будь якому комп'ютері (навіть домашньому), що підключений до мережі Інтернет, та в будь який час; **мобільність** – реалізація ефективного зворотного зв'язку між викладачем і студентом, студентом і електронним засобом навчання, що є головною вимогою успіху навчально-виховного процесу у вищій школі; **далекосяжність** – доступність професійної підготовки на відстані від місця знаходження студента до навчального закладу, тобто відстань не є перешкодою для його ефективної професійної підготовки; **асинхронність** – реалізація професійної підготовки студентів у зручний для кожного студента час і в зручному темпі; **індивідуалізація** – спрямованість на „організацію такої системи взаємодії між учасниками процесу навчання, під час якої найповніше використовують перспективи подальшого розумового розвитку і гармонійного вдосконалення особистісної структури, відбувається пошук засобів, які б компенсували наявні недоліки і сприяли б формуванню індивідуального стилю діяльності майбутнього спеціаліста [1, 66]”; **співробітництво і співтворчість** – розвиток спільної діяльності педагогів і майбутніх фахівців у дискусіях, обговореннях, ділових та рольових іграх, колективних оцінках результатів професійної підготовки та ін.; **масовість** – доступність необмеженої кількості студентів до багатьох джерел навчальної

та методичної інформації (електронних бібліотек, баз даних, веб-сторінок, електронних навчальних матеріалів тощо), а також можливість спілкування студентів як між собою, так і з викладачем за допомогою мережних засобів комунікації; **технологічність** – використання у професійній підготовці студентів нових досягнень науково-технічного процесу в галузі інформаційних технологій; **інтернаціональність** – експорт та імпорт світових досягнень на ринку освітніх послуг; **новий статус викладача** – організація роботи викладача як координатора навчально-пізнавального процесу, консультанта, керівника навчальних проектів; **позитивний вплив на студента**, що передбачає підвищення його творчого та інтелектуального потенціалу за рахунок самоорганізації, мотивації до навчання, використання сучасних інформаційних технологій, уміння самостійно приймати відповідальні рішення.

Серед ДТН, що впроваджуються у вищій школі, виділяють мережні технології, кейс-технології та ТВ-технології навчання.

Мережні технології навчання забезпечують студентів навчально-методичними матеріалами та інтерактивним взаємозв'язком з використанням мережних засобів комунікації. Серед таких технологій, які широко використовуються в процесі навчання, можна виділити Інтернет-технології, веб-технології, поштові технології, інтерактивні технології та ін., які базуються на технічних засобах локальних і глобальних мереж, зокрема мережі Інтернет.

Основою реалізації Інтернет-технологій у навчанні студентів є мережні засоби зв'язку всесвітньої павутини, яка як джерело інформації, надає великі можливості для організації пошуку різноманітної інформації.

Веб-технології. Серед різноманіття способів класифікації технологій Веб 2.0 найпростішою є, користувацька класифікація за способом використання: мережні щоденники, робочі записки вчителів, шкільні щоденники спільноти Живого Журналу з використанням блогів; сервіси колективного зберігання закладок, наприклад, посилення на веб-сторінки, що

зацікавили; соціальні пошукові системи (google та ін.); колективне редагування гіпертекстів (ВікіВікі, HTML-теги); соціальні фотосервіси, призначені для зберігання й подальшого особистого чи спільного використання медіафайлів – фотографій, схем, малюнків (наприклад, сервіс флікр – <http://flickr.com>); мережеві карти знань (mind map) – спосіб зображення процесу спільного системного мислення за допомогою схем (наприклад, сервіс Bubbl.us); спільне збереження медіаматеріалів – презентацій, відеозаписів, навчальних фільмів, віртуальних ігор (наприклад, соціальний сервіс Youtube); географічні сервіси – мобільні пристрої, наприклад, кишенькові комп'ютери та перекладачі, GPS-навігатори, мобільні телефони, відеокамери, цифрові фотоапарати тощо; спільне редагування документів, електронних таблиць, наприклад офісні додатки Google [5].

Основна риса технології Веб 2.0 – це саме сервіси веб-зв'язку. Це, звичайно, всесвітня павутина WWW (World Wide Web), електронна пошта (E-mail), списки розсилання (Mailing list), групи новин або телеконференції (Usenet), передача файлів FTP (File Transfer Protocol), пошук файлів (Archie, WAIS), розмови в мережі (Internet Relay Chat), IP-телефонія.

Технології Веб 2.0 відкривають перед викладачами та студентами вищої школи такі можливості: використання з навчальною метою відкритих, безкоштовних і вільних електронних ресурсів – навчальних комп'ютерних програм, інструментальних тестових систем, електронних підручників, мовних ігор, зображень і звукових файлів; самостійне створення мережного контенту – текстів, малюнків, фотографій, аудіо- та відеофрагментів; участь у нових формах навчально-пізнавальної діяльності, пов'язані як з пошуком у мережі іншомовної інформації, так і зі створенням та редагуванням власних текстів, фотографій, аудіозаписів, відеофрагментів тощо; участь у професійних наукових спільнотах, що розширює не лише розумові здібності, а й поле спільної діяльності й співробітництва з іншими людьми.

Поштові технології. Історично перший і найпоширеніший вид роботи в телекомунікаційних мережах – між персональний обмін повідомленнями,

відомий під назвою „електронної пошти” (E-mail). Як і при звичному поштовому зв’язку, електронною поштою відбувається обмін повідомленнями, але не на папері, а у вигляді файлів (текстових, графічних, звукових та ін.). Електронна пошта економічно і технологічно є найефективніший засіб поштової технології, який може бути використаний у процесі навчання для доставки змістовної частини навчальних дисциплін і забезпечення зворотного зв’язку студента з викладачем. У той же самий час вона має обмежений педагогічний ефект через неможливість реалізації „діалогу” між викладачем і студентами, прийнятого в традиційній формі навчання.

Інтерактивні технології щодо процесу навчання визначають діалог як провідну форму навчально-пізнавальної інтерактивної взаємодії з оперативним зворотним зв’язком. Значущість інтерактивності, на думку W.Veen, I.Lam, R.Taconis, полягає в тому, що вона забезпечує навчальний діалог, гнучкість структури подання знань та автономію навчальної діяльності [8].

Інтерактивні технології можна вирізнити серед інших наявністю таких характеристик: забезпечення нелінійного доступу до навчальної інформації з використанням гіпертексту; організація міжособистісного спілкування; оперативність суб’єкт-суб’єктних і суб’єкт-об’єктних зворотних зв’язків; забезпечення для студентів права вибору навчальних матеріалів; адаптація системи навчання до індивідуальних особливостей студентів; забезпечення різних рівнів автономії студентів у процесі навчання.

Кейс-технології навчання – це технології, що реалізуються за допомогою спеціального структурованого набору електронних навчально-методичних матеріалів („кейса”, „портфеля”, „навчально-методичного комплекта”), що надсилаються студентам для самостійного опрацювання.

Кейс-технологія базується на використанні „кейсів”. Коли мова йдеться про реалізацію навчального процесу, то „кейс” – це комплект навчальних матеріалів на різних носіях інформації (друкованих, аудіо-, відео-,

електронних), які видаються тому, хто навчається, для самостійної роботи [6, 103]. Такі комплекти навчально-методичних матеріалів мають відрізнятися повнотою та цілісністю, бути спрямовані на досягнення відповідної мети в процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Органічне поєднання у навчальному процесі мережних та кейс-технологій за принципами доцільності впровадження та взаємного доповнення, тобто розміщення на веб-сторінці „електронного кейсу” – електронного засобу навчання, який містить комплект навчально-методичних матеріалів для формування у студентів умінь та навичок з дисципліни, забезпечує організацію управління їхньою самостійною навчально-пізнавальною діяльністю в позааудиторних умовах.

ТВ-технології навчання – це технології, що передбачають використання в навчальному процесі телевізійних лекцій з організацією консультацій викладачів по телефону або в мережі Інтернет.

За допомогою ТВ-технологій навчально-методичний матеріал транспортується через супутникові системи чи системи телебачення. ТВ-технологія надає можливість колективного чи індивідуального перегляду і прослуховування відеолекцій, передбачених навчальною програмою дисципліни, ознайомлення з відеоматеріалами з певної тематики.

Отже, серед особливостей впровадження ДТН у вищу школу можна виділити: індивідуальний підхід до становлення навчальних досягнень студентів за індивідуальною траєкторією учіння залежно від можливостей та навчальних досягнень кожного; органічне поєднання у навчальному процесі різних видів ДТН (мережних технологій, кейс-технологій, ТВ-технологій) за принципами доцільності впровадження та взаємного доповнення, створення нових видів інтегрованих технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С.У., Володько В.М. Проблеми індивідуалізації процесу навчання // Педагогіка і психологія. – 1995. – №1. – С. 63–71.

2. Комиссарова О.Ю. Ставлення педагогів до нових технологій навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psy-science.com.ua/department/zbirnyk-2008/7.htm>

3. Машбиц Е.И., Андриевская В.Б., Комиссарова Е.Ю. Диалог в обучающей системе. – К.: Вища школа, 1989. – 184 с.

4. Полат Е. С., Бухаркина М. Ю., Моисеева М. В. Теория и практика дистанционного обучения: Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / [Под ред. Е. С. Полат]. – М.: Академия, 2004. – 416 с.

5. Осадчий В.В. Сучасні тенденції використання інформаційних технологій у навчальному процесі вищої педагогічної школи // Педагогічний процес: теорія і практика. Збірник наукових праць. – К.: Видавництво П/П „ЕКМО”, 2009. – Випуск 2. – С. 190–207.

6. Щукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 единиц / А. Н. Щукин. – М.: Астрель: АСТ: Хранитель, 2007. – 746 с.

7. Information and Communication Technology in Education: A curriculum for schools and programme of teacher development. – Paris, UNESCO, 2002.

8. Veen W., Lam I., Taconis R. A virtual workshop as a tool for collaboration: towards a model of telematic learning environments // Computer & Education: An International Journal. –1998. –Vol. 30. – No. ½ – PP. 31–39.

Коваль Т.И. Особенности использования дистанционных технологий обучения в вузе. В статье рассматриваются особенности внедрения дистанционных технологий обучения в вузе в условиях социоэкономических трансформаций. Автор акцентирует внимание на заданиях, характерных чертах, функциях и видах дистанционных технологий обучения (сетевых технологий, кейс-технологий, ТВ-технологий), внедрение которых в учебный процесс основывается на комплексном их использовании за принципами органического объединения, целесообразности и взаимного дополнения, создания новых видов интегрированных технологий.

Ключевые слова: дистанционные технологии обучения, сетевые технологии, кейс-технологии, ТВ-технологии, учебный процесс в вузе.

Koval T. I. The particularities of distance learning technologies at higher school.

This article deals with the particularities of distance learning technologies implementation at higher school under the conditions of social economic transformations. The author stresses the tasks, characteristic features, functions and kinds of distance learning technologies (net technologies, case technologies, TV-technologies). The implementation of such technologies is based on their complex application according to the principles of organic unity and mutual completion, creation of new kinds of integrated technologies.

Key words: distance learning technologies, net technologies, case technologies, TV- technologies, learning process at higher school.